

Landbruks- og matdepartementet
Postboks 8007 Dep
0030 OSLO

Vår saksbehandler
Ida Riis-Johansen

Vår dato
18.03.2022
Deres dato

Vår referanse
22/00039-4
Deres referanse

Innspill til etablering og utforming av Bionova – et klimafond for landbruket

Oppsummering

I 2019 inngikk landbruket en klimaavtale med staten næringen forpliktet seg til å kutte 5 mill. tonn CO₂-ekv innen 2030. For å følge opp denne avtalen utformet næringen i fellesskap en plan som beskriver hvordan forpliktelsene skal nås – Landbruket klimaplan. Utslippene i landbruksnæringen skjer på gårdsnivå. Derfor må tiltakene for å kutte utslippene også skje på hvert enkelt av de 39.000 gårdsbrukene som finnes Norge, for alle produksjoner, i alle landsdeler og i tråd med landbrukets samfunnsoppdrag. Utslippskutt skal skje ved å styrke norsk matproduksjon og utnytte ressursene over hele landet.

Klimaavtalen mellom landbruket og staten sier at landbruket både skal kutte fossile og biologiske utslipp, samt bidra til opptak og lagring av karbon i jord. Fossile utslipp kan på sikt kuttes til null, mens biologiske utslipp kan ikke unngås helt dersom det fortsatt skal produseres mat i Norge. Allerede i dag finnes det flere virkemidler for å kutte fossile utslipp i landbruket, spesielt gjennom Innovasjon Norge, men få virkemidler som stimulerer til tiltak som reduserer klimagassutslipp fra biologiske prosesser og styrker karbonopptaket i skog og jord. Bionova må derfor bli et fond som sikrer at biologiske tiltak blir gjennomført på gårdsnivå.

Noen klimatiltak i landbruket er lønnsomme i seg selv fordi de er knyttet til bedre agronomi og mer effektiv utnyttelse av ressursene på gården, noe som kan bidra til å bedre gårdens økonomi. Samtidig er det mange tiltak som er svært kostbare, slik som biokull, tilsetningsstoffer i fôr og bruk av biodrivstoff. Den økonomiske situasjonen i landbruket er krevende og bønder flest har derfor begrenset kapasitet til å prioritere klimatiltak. Kutt i klimagassutslipp er et samfunnsansvar som landbruket skal bidra til, men bonden kan ikke gjøre det alene.

Bionova må bli det viktigste verktøyet for å finansiere Landbrukets klimaplan. Det må derfor sikres en utforming av virkemidler som tydelig har bonden som målgruppe og møter bondens behov i hverdagen. Noen forutsetninger må derfor være:

Bondelagets Servicekontor AS

Norges Bondelag

- Etablere støtteordning som rettes mot å dekke bondens økte driftskostnader ved bruk av klimaløsninger
- Rettighetsbaserte ordninger som sikrer forutsigbarhet
- Enkel og effektiv saksbehandling
- Et styringssystem for å sikre at Bionovas midler prioriteres for å oppfylle landbrukets klimaplan.

Finansieringen av Bionova må være betydelig og må ikke gå på bekostning av inntektsutvikling i næringa. Norges Bondelag mener at det vil være behov for å et fond på 10 mrd. kr fram mot 2030 for å sikre finansiering av klimatiltak i næringa. Fondet må legges utenfor jordbruksforhandlingene. En betydelig andel av beløpet som bevilges til Bionova bør være rettet mot programmer som sikrer at klimatiltak i landbruket gjennomføres på gårdsnivå. Norges Bondelag foreslår å etablere tre konkrete programområder som er tydelig koblet mot ulike deler av Bionovas formål:

Program 1: Klimasmart gårdsdrift

Programmet skal ha som formål å redusere klimagassutslipp og øke karbonopptak i jordbruket gjennom realisering av Landbrukets klimaplan. Programmet "Klimasmart gårdsdrift" skal bidra til å realisere klimatiltak på gårdsnivå som ikke er lønnsomme i seg selv, men bidrar til reduserte utslipp eller økt opptak av karbon i jord. Programmet bør særlig innrettes mot å utløse tiltak som i dag ikke har dedikerte virkemidler, herunder blant annet bruk av biokull, tilsetningsstoffer i fôr, klimavennlig avlsmateriale og biodrivstoff, inkludert biogass. Samtidig kan det være aktuelt å flytte klimavirkemidler i jordbruksavtalen som utelukkende har reduserte klimagassutslipp som formål, slik som støtte til klimarådgivning og støtte til bønder for levering og bruk av husdyrgjødsel til biogassproduksjon, til Bionova.

Program 2: Fra råvare til ressurs - satsing på norsk fôrråvare

Virkemidlene i Bionova bør supplere eksisterende virkemiddelapparat og ha særlig vekt på å få nye proteinkilder basert på norske råvarer ut på markedet med hensikt å øke andel norskprodusert fôr i jordbruk og havbruk. Bionovas verktøykasse bør målrettes mot å få markedsklare alternativer innen norskprodusert fôrråvare ut til sluttbruker gjennom å belønne økt bruk av norskprodusert fôrråvare. En mulig løsning er å utfordre bransjen til å sette en standard for økt norskandel i fôr som gradvis strammes inn over tid.

Program 3: Grønn landbruksteknologi - Norge som foregangsland

Ei målretta satsing på norsk, grønn landbruksteknologi vil kunne styrke konkurransekrafta til norsk mat og landbruk, bidra til reduserte klimagassutslipp og skape grunnlag for flere grønne arbeidsplasser. Ei satsing på grønn landbruksteknologi i Bionova bør primært ta sikte på å supplere eksisterende virkemiddelapparat for å stimulere til at nye produkter innen grønn teknologi i landbruket blir konkurransedyktige og tatt i bruk i markedet. Programmet bør bidra til redusert risiko for bonden som sluttbruker og fremme utvikling av ny teknologi - fra innovasjon til marked gjennom etablering av Pilot-L.

1.0 Intro

Landbruket sitter med nøkkelen til viktige klimaløsninger for storsamfunnet. Det fossile karbonet må fases ut og det biologiske karbonet må inngå i bærekraftige sirkulære prosesser. Skogen og jordas ressurser blir avgjørende for å styrke den grønne verdiskapinga og vil være et viktig bidrag til å lagre mer karbon. Samtidig står sektoren for klimagassutslipp som må reduseres. Skal vi lykkes, avhenger det av handling på hver enkelt gård.

Bonden står i en svært krevende økonomisk situasjon med kraftig kostnadsøkning for flere kritiske innsatsfaktorer. Norges Bondelag mener etableringen av Bionova kan bli avgjørende for lykkes med å ta i bruk grønne klimaløsninger i landbruket uten at tiltakene medfører rød bunnlinje for bonden. I tillegg til at storsamfunnet kan nyttiggjøre seg av landbrukets ressurser som en del av det grønne skiftet.

Dette anerkjennes også av den nye/AP-SP regjeringen. I Hurdalsplattformen heter det blant annet at regjeringen vil *“Oppfylle staten og landbrukets avtale om kutt av klimagassutslipp i landbruket ved hjelp av nye verktøy. Det viktigste nye verktøyet vil være etablering av Bionova, en finansieringsmekanisme til støtte for klimatiltak i landbruket.”*

Etableringen av Bionova er fulgt opp i budsjettavtalen for 2022 mellom Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti. I avtalen står det at: *«Avtalepartene viser til forslaget i budsjettavtalen om å etablere Bionova. Bionova skal bidra til utvikling av næringsvirksomhet i Norge, reduksjon i utslipp av klimagasser og særlig til binding av karbon. Bionova skal sikre utvikling av bioøkonomien knyttet til landbruk, skogbruk og havbruk, herunder også bidra til biobasert sirkulærøkonomi, økt selvforsyning av fôr i landbruk og havbruk og utvikling av løsninger for at avfall fra havbruksnæringen kan brukes som ressurs. Tiltak skal innrettes slik at det gir bønder med ulike driftsstørrelser og driftsformer i alle deler av landet reell mulighet til å motta midler til klimatiltak på sin gård. Det skal som en del av utredningen vurderes om noen av dagens virkemidler kan legges inn under Bionova. Bionova finansieres utenfor jordbruksforhandlingene, og vil være et viktig virkemiddel for at jordbruket skal nå sine klimamål. Videre skal Bionova sikre økt verdiskaping og arbeidsplasser knyttet til bruk av biomasse i Norge. Bionova skal bidra til at skognæringen øker videreføringen av biomasse i Norge. Det er et mål at Bionova skal være operativt fra andre halvår 2022.»*

Norges Bondelag vil i dette innspillet særlig peke på hvilke behov Bionova bør prioritere i jordbruket og hvordan virkemidlene bør utformes for å utløse ny, grønn verdiskaping i framtidens landbruk.

En av de store utfordringene i det grønne skiftet på kort og lang sikt er å sikre god tilgang på rimelig og utslippsfri kraft og samtidig bruke energien på en mest mulig effektiv måte. Norges Bondelag mener det trengs en kraftfull satsing på ny energiproduksjon, smartere energistyring og energieffektivisering ute på norske gårdsbruk. En satsing som vil styrke robustheten i norsk matproduksjon ved å gjøre bonden bedre rustet for å møte svingninger i strømprisen framover og styrke tilgangen for fornybar kraft i Norge. Vi merker oss at spørsmål knyttet til kraftproduksjon, strømstyring og energieffektivisering ikke er omfattet av Bionovas oppdrag, jfr. budsjettavtalen mellom Ap, Sp og SV. Dette temaet bør derfor adresseres i kommende jordbruksoppgjør, samt i virkemiddelapparatet til Innovasjon Norge og ENOVA.

2.0 Forutsetninger for Bionovas virksomhet

Norges Bondelag viser til at partene i budsjettavtalen peker på at Bionova skal bidra til å innfri flere sentrale formål, herunder reduserte utslipp og karbonbinding i tråd med jordbrukets klimaavtale, og tiltak som bidrar til næringsutvikling. Dette er viktige, men svært brede og

omfattende mål. For at Bionova skal bli en viktig katalysator for å nå hovedformålene som er satt, må det tilføres betydelige ressurser. Samtidig er det avgjørende at etableringen av Bionova og dets virksomhet ikke går på bekostning av andre mål for berørte sektorer.

Norges Bondelag vil derfor peke på noen forutsetninger som må ligge til grunn for Bionovas virksomhet.

2.1 Bionovas virksomhet må støtte opp om landbrukets samfunnsoppdrag

Stortinget har vedtatt fire hovedmål for jordbrukspolitikken. Matsikkerhet og beredskap, landbruk over hele landet, økt verdiskaping og et bærekraftig landbruk med lavere utslipp av klimagasser. Ved Stortingets behandling av Meld. St. 11 (2016-2017), slo man fast at matproduksjon er jordbrukets hovedoppgave. Komiteen understreket blant annet at: "*arbeidet med å redusere klimagassutslipp fra norsk jordbruk må prioriteres samtidig som målet om økt matproduksjon med intensjon om økt selvforsyning ligger fast*". Mange tiltak for å redusere klimagassutslipp eller styrke grønn verdiskaping basert på gårdens ressurser, vil også støtte opp om samtlige av Stortingets fire målsettinger for norsk landbruk. Samtidig er det også eksempler på det motsatte. For eksempel vil det være grep i gårdsdrifta som gir reduserte klimagassutslipp, men ikke nødvendigvis en mer bærekraftig matproduksjon. En mer intensiv produksjon vil kunne gi reduserte kostnader, men ikke nødvendigvis stimulere til bruk av jordbruksareal over hele landet og økt matproduksjon. For å sikre at Bionovas virksomhet er i tråd med Stortingets vedtatte mål for norsk landbruk, bør disse målene legges som føringer i Bionovas mandat.

2.2 Bionova må ha tilstrekkelig finansiering

Skal Bionova bli et slagkraftig organ som bidrar til å innfri målene i budsjettavtalen mellom Ap, Sp og SV om reduserte klimagassutslipp, økt karbonopptak i jord og skog, samt næringsutvikling, er det avgjørende det tilføres tilstrekkelig og forutsigbar finansiering. I budsjettavtalen understrekes det også at Bionova skal bli et viktig virkemiddel for at jordbruket skal nå sine klimamål. Det er krevende å estimere hvor stor potten for Bionova i 2023 bør være før endelig mandat er etablert. Samtidig er utslippsforpliktelsen i klimaavtalen mellom jordbrukets organisasjoner og staten på 5 mill. tonn CO₂-ekv. mot 2030 kjent. De politiske partiene på rødgrønn side har også pekt på Landbrukets klimaplan som det viktigste veikartet for å innfri jordbrukets klimaforpliktelse. Under Stortingets behandling av Meld. St. nr. 13 (2020-2021) *Klimaplan 2030* fremmet Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Miljøpartiet De Grønne, følgende forslag: «*Stortinget ber regjeringen legge Landbrukets klimaplan til grunn for klimaarbeidet i sektoren.*»

I Landbrukets klimaplan skisseres det tiltak som kan bidra til å innfri klimamålet, uten at det går på bekostning av norsk matproduksjon. For å realisere disse utslippsreduksjonen trengs flere virkemidler og økt finansiering innenfor eksisterende virkemiddelapparat. Bionova kan bli avgjørende for at jordbrukets klimaforpliktelse nås. Dette forutsetter at Bionova tilføres tilstrekkelig med ressurser og får en verktøykasse utformet for å utløse klimahandling på norske gårdsbruk og landbruksnæringa forøvrig. Enkelte tiltak i Landbrukets klimaplan er velkjent teknologi og har en beregnet tiltakskostnad på mellom 500-1500 kr/tonnCO₂ekv, herunder utfasing av fossil oppvarming og bruk av biokull og fangvekster. Andre tiltak som bedre håndtering av husdyrgjødsel og mer husdyrgjødsel i biogassproduksjon har estimert tiltakskost på over 1500 kr/tonnCO₂ekv (Klimakur 2030). Avansert biodrivstoff har en estimert tiltakskostnad på om lag 6000 kr/tonnCO₂ekv. Andre tiltak er enda ikke kommersielt tilgjengelige, og tiltakskostnaden er dermed ikke kjent. Eksempler på dette er tilsetningsstoffer i fôr, bruk av biogasstraktorer og husdyravl på metanreduserende egenskaper.

Noen av klimatiltakene i landbruket vil sannsynligvis være svært kostbare i en utrullingsfase, mens andre vil utløses uten behov for virkemidler. Det er derfor krevende å sette en klar prislapp på realiseringen av Landbrukets klimaplan. Dersom man forutsetter at tiltak i snitt koster om lag 2000 kr/tonn CO₂-ekv. tilsvarer dette 10 mrd. kr. Fram mot 2030 mener Norges Bondelag dette er en riktig rettesnor for finansiering av klimatiltak i næringa. En betydelig andel av beløpet som bevilges til Bionova bør være rettet mot programmer som sikrer at klimatiltak i landbruket gjennomføres på gårdsnivå – nettopp for at landbruket skal kunne nå sine klimamål.

2.3 Bionova må ikke gå på bekostning av bondens mulighet til inntektsutvikling

I budsjettavtalen mellom Ap, Sp og SV heter det at *“Det skal som en del av utredningen vurderes om noen av dagens virkemidler kan legges inn under Bionova”*. En slik utredning er formålstjenlig og bør blant annet omfatte en vurdering av eksisterende virkemidler i Jordbruksavtalen som har som hovedmål eller delmål å utløse klimaeffekt, jfr avsnitt 4.1.

Landbruket står i en svært krevende økonomisk situasjon. Det er et betydelig behov for finansiering av klimatiltak i næringa. I budsjettavtalen mellom de Ap, Sp og SV fastslås det at *“Bionova finansieres utenfor jordbruksforhandlingene, og vil være et viktig virkemiddel for at jordbruket skal nå sine klimamål.”* Bondelaget vil understreke betydningen av at Bionova ikke skal finansieres over jordbruksoppkjøret og dermed ikke gå på bekostning av bondens muligheter for inntektsutvikling og arbeidet med å tette inntektsgapet mellom bonden og andre grupper. Dersom noen av dagens virkemidler overføres fra jordbruksavtalen til Bionova, må disse finansieres opp med friske midler, og ikke gjennom overføring av midler fra jordbruksavtalen til Bionova og i praksis kutt i finansiering over jordbruksavtalen. Flytting av eksisterende virkemidler må heller ikke spise opp de friske midlene til andre nye og viktige tiltak.

2.4 Tiltak som innfrir klimaavtalen for jordbruket må gis prioritet

Bionova bør vektlegge å stimulere til tiltak som reduserer klimagassutslipp fra biologiske prosesser og styrker karbonopptaket i skog og jord. Om lag 90 prosent av jordbrukets klimagassutslipp kommer fra biologiske prosesser, samtidig som hovedvekten av klimavirkemidler i dag er innrettet for å kutte utslipp fra fossil energi. Virkemidler for å fase ut fossil energibruk handler ofte om å bytte ut en fossil forbrenningsmotor med et utslippsfritt alternativ. Klimaløsninger for å redusere biologiske utslipp er vesentlig forskjellig fra kutt i fossil energibruk. De handler ofte om bedre agronomi og godt husdyrhold. Dagens virkemidler treffer i liten grad de tiltakene som gir utslag i reduserte klimagassutslipp fra biologiske prosesser på gårdsnivå. For eksempel er det ikke et egne støtteordninger målrettet mot klimagassutslipp fra biologiske prosesser i ENOVA. Økt satsing på karbonlagring er avgjørende for å innfri Parisavtalens målsetting om balanse mellom utslipp og opptak innen andre halvdel av inneværende århundre. Det eksisterer i dag noen virkemidler for skogplanting- og skjøtsel som skaper økt karbonopptak i skog. I tillegg belønnes etablering av fangvekster i enkelte regioner gjennom Regionale miljøprogrammer (RMP). Det er likevel behov for en mer systematisk og helhetlig satsing på hvordan man framover kan stimulere til økt karbonlagring i jord, blant annet gjennom etablering av nye verdikjeder hvor bonden belønnes for å styrke matjorda som karbonlager. Tiltak som bidrar til å innfri jordbrukets klimaavtale må gis særlig prioritet.

3.0 Bionovas verktøykasse - innretning mot målgruppe og behov

Skal Bionova ha kraft til å drive fram grønne løsninger for lavere klimagassutslipp, økt karbonopptak og utvikling av næringsvirksomhet i Norge, må verktøykassa inneholde virkemidler som treffer riktig behov og målgruppe.

Norges Bondelag vil løfte fram noen hensyn som må vektlegges for å sikre en utforming av ei verktøykasse som virker.

3.1 Et Bionova for bonden

Et Bionova skal være et viktig verktøy for at jordbruket skal nå sine klimamål, styrke sin næringsvirksomhet og ta del i utvikling av bioøkonomien. Felles for tiltakene som kreves for å nå disse målene, er at de i stor grad kun kan utløses gjennom handling på gårdsnivå. Dette erkjennes også i budsjettavtalen mellom Ap, Sp og SV hvor det i omtalen av Bionova heter at *“Tiltak skal innrettes slik at det gir bønder med ulike driftsstørrelser og driftsformer i alle deler av landet reell mulighet til å motta midler til klimatiltak på sin gård.”*

Norges Bondelag vil derfor understreke betydningen av at Bionova må bli et verktøy for bonden. Dette innebærer utforming av virkemidler som har tydelig definert bonden som målgruppe og møter bondens behov i hverdagen. Noen konkrete grep som Bondelaget vil peke på i den sammenheng er:

- **Etablere støtteordning som rettes mot å dekke bondens økte driftskostnader ved bruk av klimaløsninger.** Flere klimaløsninger i jordbruket som Bionova særlig bør fokusere på handler tiltak som må gjøres kontinuerlig i drifta for å oppnå ønsket effekt, slik som bruk av biodrivstoff, biokull eller tilsetningsstoff i fôr, jfr. beskrivelse i avsnitt 4.1.
- **Rettighetsbaserte ordninger.** Landbruket står inne i en krevende tid og det kan derfor være utfordrende for bonden å prioritere grep i drifta utover kjernevirksomheten. For at støtteordninger rettet mot bonden skal være forutsigbare, må de i størst mulig grad være rettighetsbaserte.
- **Enkel og effektiv saksbehandling.** Skal Bionova bli et viktig verktøy for bonden er det avgjørende at saksbehandlingen oppleves som enkel og effektiv. Løpende saksbehandling bør være en mulighet for enkelte tiltak. For andre tiltak kan en fast årlig utbetaling felles med eksisterende tilskuddsordninger være relevant. Bionova bør benytte eksisterende søknadsportaler og frister der hvor det er mulig for å forenkle søknadsprosessen for bonden.
- **Et styringssystem for å sikre at Bionovas midler prioriteres for å oppfylle landbrukets klimaplan.** Ved etableringen av Bionova må det innføres et styringssystem som sikrer at hoveddelen av midlene brukes til å oppfylle landbrukets klimaplan. Videre bør det innføres tydelige retningslinjer for å sikre at de mest effektive tiltakene for å kutte utslipp eller øke karbonopptak og -lagring i henhold til klimaplanen prioriteres først. I tillegg til indikatorene for måloppnåelse under de enkelte programmene for å styre midlene mot de riktige prosjektene, bør det overordnede styringssystemet bidra til at midlene totalt sett disponeres i tråd med formålet.

Se nærmere innspill til program for “Klimasmart gårdsdrift” i avsnitt 4.1.

3.2 Bionova må ta grønne løsninger ut i markedet

For å innfri Bionovas formål om å redusere utslipp og øke karbonopptaket i skog og jord og å utvikle bioøkonomien gjennom blant annet å styrke selvforsyningen av fôr, vil det kreves nye løsninger både i grønn og blå sektor. I den sammenheng vil Norges Bondelag framheve behovet for et bedre virkemiddelapparat som styrker konkurransekrafta for produkter klare for markedsintroduksjon. Landbruket er ei næring med små økonomiske marginer. Barrieren for å ta i bruk ny teknologi består ikke bare i investeringskostnaden alene, men også risikoen for endringen som teknologien medfører i driftsopplegget på gården. Bionova bør ha særlig fokus på å redusere risikoen for bønder som vil ta i bruk nye løsninger for en mer bærekraftig matproduksjon. Det eksisterer i dag et forholdsvis omfattende virkemiddelapparat for å utløse

forskning innen biobaserte løsninger, blant annet inn under Forskningsmidlene for jordbruk og matindustri (FFL/JA) og Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering. Virkemiddelapparatet til Bionova bør rettes mot å skape et større marked for ny, grønn landbruksteknologi gjennom å redusere risikoen for bønder som tar i bruk ny teknologi og andre biobaserte løsninger, jfr. avsnitt 4.3.

3.3 Etablering av landbrukets klimafond

Skal Bionova være et slagkraftig verktøy for grønn omstilling er det avhengig av en finansiering som oppleves som forutsigbar for brukerne, samtidig som det gis rom for fleksibilitet for å møte behov i endring. I stortingsbehandlingen av St. meld. nr. 13 (2020-2021) *Klimaplan 2030*, framsatte Sp og SV følgende merknad: *“Stortinget ber regjeringen opprette et «Bionova», et klimafond på 10 mrd. kroner for landbruket, hvor utøvere kan søke støtte til omlegging av produksjon og drift slik at klimautslippene reduseres per produsert enhet. Fondet skal også bidra til å finansiere tiltak for økt binding av CO₂ i skog og jord.»* Norges Bondelag er positive til å finansiere klimatiltak i landbruket over et eget klimafond. For det første fordi bonden har behov for en langsiktig planleggingshorisont. Nye tiltak og planer om omlegging i gårdsdrifta sees i et generasjonsperspektiv. Et klimafond gir bonden forutsigbarhet om at det er tilgjengelige midler til å søke støtte til implementering av tiltak på egen gård, også på lang sikt, fordi støtteordningene ikke avhenger av årlige overføringer. For det andre gir finansiering gjennom forvaltning av et fond en fleksibilitet til å bruke midler i tråd med et behov som varierer mellom år og derigjennom større rom for en løpende saksbehandling. For å sikre tilstrekkelig finansiering av arbeidet med å innfri jordbrukets klimaforpliktelse, bør et klimafond for landbruket primært målrettes mot klimatiltak på gårdsnivå.

4.0 Innspill til prioriterte satsingsområder for Bionova

Budsjettavtalen mellom Ap, Sp og SV beskriver et Bionova med et svært bredt nedslagsfelt. Skal Bionova faktisk bidra til måloppnåelse er det imidlertid avgjørende at virkemidlene er svært målretta. Norges Bondelag foreslår derfor etablering av konkrete programområder tydelig koblet mot ulike deler av Bionovas formål.

4.1 Program 1: Klimasmart gårdsdrift

I budsjettavtalen mellom Ap, Sp og SV heter det at tiltak i Bionova skal innrettes slik at det gir bønder med ulike driftsstørrelser og driftsformer i alle deler av landet reell mulighet til å motta midler til klimatiltak på sin gård. Videre fastslås det at Bionova vil være et viktig virkemiddel for at jordbruket skal nå sine klimamål. Programmet “Klimasmart gårdsdrift” er bondens egen verktøykasse i klimaarbeidet.

Formål

Reduserte klimagassutslipp og økt karbonopptak i jordbruket gjennom realisering av Landbrukets klimaplan

Målgruppe for programmet

- Bønder
- Bedrifter som under særlig vilkår tar ansvar for utrulling av tiltak på gårdsnivå

Bakgrunn

Klimaavtalen mellom Staten, Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag forplikter partene til å redusere klimagassutslippene i jordbruket og øke opptaket av karbon i jord tilsvarende 5 mill. tonn CO₂-ekv. mot 2030. Arbeidet med å innfri avtalen skal ikke gå på bekostning av Stortingets vedtatte mål for norsk landbruk. En vesentlig del av forpliktelsen skal ihht. avtalen innfris gjennom tiltak jordbruket selv bestemmer. Disse tiltakene realiseres kun dersom bonden selv gjør endringer i egen gårdsdrift.

Hva skal programmet støtte?

Programmet «Klimasmart gårdsdrift» skal bidra til å realisere klimatiltak på gårdsnivå som ikke er lønnsomme i seg selv, men bidrar til reduserte utslipp eller økt opptak av karbon i jord. Det må derfor utformes på en måte som treffer bonden og gjør det attraktivt og enkelt å ta programmet i bruk, jfr. avsnitt 3.1. Støtteordningene bør fortrinnsvis være rettighetsbaserte slik at det er stor forutsigbarhet for bonden.

Programmet bør særlig innrettes mot å utløse tiltak som i dag ikke har dedikerte virkemidler. Herunder blant annet:

- **Tilsetningsstoff i fôr.** Det pågår mye forskningsaktivitet for å finne tilsetningsstoffer som varig reduserer husdyras enteriske metanproduksjon i vomma, og som samtidig ikke påvirker dyrehelse, dyrevelferd eller smak på produktet. Et sammendrag av ulike forskningsresultater viser at enkelte substrater tilsatt fôr kan redusere metanproduksjonen i vomma med opptil 80 prosent ([FutureFeed 2021](#)). Flere aktører jobber med ulike tilsetningsstoffer for det norske markedet, herunder blant annet TINE og Felleskjøpet. I Landbrukets klimaplan er det estimert en klimaeffekt tilsvarende 1,6 mill. tonn CO₂-ekv. mot 2030, forutsatt en gradvis markedsintroduksjon for melkeku og ammeku fra 2024. Det er så langt lite som tyder på at introduksjon av tilsetningsstoff i fôr vil ha en positiv effekt på økonomien i drifta og dermed være lønnsomt i seg selv. Følgelig vil det være behov for virkemidler som bidrar til å skape lønnsomhet for brukere. Det bør innføres en støtteordning gjennom Bionova som tar hele eller deler av merkostnaden som tiltaket vil medføre for bonden. Det antas å ville bli mest praktisk for bonden å ta i bruk tilsetningsstoffer som er tilsatt fôr som bonden allerede tar i bruk. Det kan derfor være hensiktsmessig å gi støtte til fôrprodusenter som bruker tilsetningsstoffer i sitt fôr, uten at det skal utelukke andre løsninger.
- **Avl på egenskaper som reduserer metanproduksjon i vom.** Flere norske avlsorganisasjoner forsker på avlsegenskaper tilknyttet et lavere metanutslipp fra norske drøvtyggere. Ved å koble data om metanavtrykk fra ulike individer med annen data på dyrene, kan man avdekke avlsmessig framgang for egenskapene som påvirker metanutslippet fra drøvtyggerne. Avlsmateriale er imidlertid kostbart å generere da det må skje på basis av nytt datagrunnlag. Skal det være lønnsomt å kommersialisere dette produktet må kostnaden dekkes når produktet er klart for markedet. Det eksisterer i dag ingen virkemidler rettet mot klimavennlig avlsmateriale for husdyr. Det bør derfor etableres en støtteordning gjennom Bionova som tar deler av merkostnaden. Her kan det være hensiktsmessig å utbetale støtten til avlsorganisasjonen for å holde prisene på solgt klimavennlig genmateriale til bonden på et nivå som ikke øker bondens kostnader. Det er også sannsynlig at det vil etableres flere initiativ for avl som bidrar til mer klimavennlige husdyr som vil kunne høre hjemme i programmet for «Klimasmart gårdsdrift» i framtida.
- **Biokull.** Laget av organisk materiale kan biokull lagres stabilt i jord og dermed gi økt karbonbinding i jord. I Landbrukets klimaplan er det estimert at biokull kan gi karbonopptak i jord tilsvarende 830 000 tonn CO₂-ekv. fram mot 2030. Biokull produseres i Norge i dag og er tilgjengelig på markedet. Selv om bruk av biokull bidrar til naturlig karbonlagring og kan ha flere positive effekter som reduksjon av lystgassutslipp fra jord og økt biologisk aktivitet i

jorda, er det usannsynlig at det er av et slikt monn at bruk av biokull blir lønnsom for bonden. Tiltakskostnad for biokull ligger i dag på rundt 3000 kr/tonnCO₂ekv. Prisen på biokull er forventet å reduseres noe på sikt når etterspørselen og produksjonen øker, men det er usannsynlig at prisen vil senkes til et slikt nivå at karbonlagring vil være økonomisk lønnsomt på gårdsnivå. For å få tatt i bruk biokull som et klimatiltak på gården kreves langsiktige virkemidler slik at bonden ikke må å ta kostnaden alene. For å etablere en lønnsom verdikjede for biokull bør bønder som tar i bruk biokull være støtteberettiget basert på antall tonn CO₂ bonden har lagret gjennom året.

- **Bio-baserte løsninger for landbrukets maskinpark.** Utslipp fra landbrukets maskinpark kan reduseres ved å erstatte fossilt drivstoff med biodrivstoff eller maskiner som går på elektrisitet, biogass eller hydrogen. Eksisterende maskinpark kan ta i bruk biodiesel, og en gradvis opptrapping av innblanding av biodiesel mot 100 prosent fram mot 2030 kan gi en utslippsreduksjon i underkant av 1,4 mill. tonn CO₂-ekv. Biodiesel er i dag betydelig dyrere enn fossil diesel, og innblanding med biodiesel eller å erstatte fossil diesel fullt ut vil bety betydelige økte kostnader for bonden. Den første traktormodellen drevet av biogass er også på vei inn på markedet. En biogasstraktor kan for mange oppgaver være et fullgodt alternativ til en fossildrevet traktor, men både traktoren og drivstoffet er dyrere å kjøpe i dag enn maskiner som drives av fossilt drivstoff. Det er derfor nødvendig å subsidiere bruk av biodiesel og biogass i jordbruket slik at prisen blir tilsvarende fossil diesel eller lavere. Først da vil det være et reelt alternativ for bonden.

I forbindelse med oppdatering av Landbrukets klimaplan bør Bionova vurdere om det har tilkommet ny kunnskap eller nye klimaløsninger i landbruket, og hvorvidt disse dekkes tilstrekkelig av dagens virkemiddelapparat.

For å treffe riktige klimatiltak for den enkelte gård må det tilrettelegges for god beslutningsstøtte, i form av rådgivning og bruk av digitale læringsverktøy. God dokumentasjon av gjennomførte klimatiltak på gårdsnivå er viktig, blant annet av hensyn til måloppnåelse innenfor klimaavtalen for jordbrukssektoren. Programmet "Klimasmart gårdsdrift" bør derfor også romme mulighet for å støtte utvikling og drift av digitale verktøy for dokumentasjon av klimaavtrykk på gårdsnivå, samt bruk av klimarådgivning som beslutningsstøtte for den enkelte gårdsbruk.

Vurdering av eksisterende klimavirkemidler i jordbruket

Partene i jordbruksoppjøret må vurdere om noen virkemidler under jordbruksavtalen som har som formål eller delmål å bidra til redusert klimaavtrykk, skal flyttes inn i Bionova. Som redegjort for i Landbrukets klimaplan eksisterer det i dag flere klimavirkemidler i jordbruksavtalen som kan bidra til å realisere tiltakene i planen. Virkemidlene har ofte som formål å innfri flere mål, hvor reduserte klimagassutslipp er ett av disse. Eksempelvis er tilskudd til planting av fangvekster knyttet til både redusert avrenning og bedre klimatilpasning, i tillegg til økt karbonlagring i jord. Tilskudd til investering i flisfyring har som formål å styrke bruken av norske bioressurser, bedre lønnsomheten i drifta og redusere klimagassutslipp fra fossil oppvarming. Andre ordninger har reduserte klimagassutslipp som viktigste formål.

Norges Bondelag mener særlig klimavirkemidler i jordbruksavtalen som utelukkende har reduserte klimagassutslipp som formål, bør vurderes å flyttes fra jordbruksavtalen til Bionova. Eksempler på dette er støtte til klimarådgivning og støtte til bønder for levering og bruk av husdyrgjødsel til biogassproduksjon. Dette er forutsatt at virkemidlene i Bionova finansieres med friske midler, og ikke ved å svekke jordbruksavtalens samlede bevilgning. En helhetlig vurdering av hvilke virkemidler under jordbruksavtalen som eventuelt bør flyttes over til Bionova foretas av partene i jordbruksoppjøret.

Indikatorer for måloppnåelse

Norges Bondelag mener indikatorene for måloppnåelse i programmet “Klimavennlig gårdsdrift” bør bidra til at virkemidlene gis tilstrekkelig kraft til å innfri klimamålet i jordbrukssektoren, samt spredning i hvilke klimatiltak som mottar støtte fram mot 2030. Med utgangspunkt i Landbrukets klimaplan foreslår vi følgende indikatorer for “Klimavennlig gårdsdrift”:

- Mål om samlet klimagassreduksjon mot 2030 i jordbrukssektoren tilsvarende 1,6 mill. tonn CO₂-ekv. utløst av klimatiltak innen føring og avl.
- Mål om samlet klimagassreduksjon mot 2030 tilsvarende 1,4 mill. tonn CO₂-ekv. utløst av klimatiltak for biobaserte løsninger i landbrukets maskinpark.
- Mål om samlet klimagassreduksjon i jordbrukssektoren mot 2030 tilsvarende 300 000 tonn CO₂-ekv. utløst av klimatiltak for bedre bruk av husdyrgjødsel, mer husdyrgjødsel inn i biogassproduksjon og god agronomi.
- Mål om samlet opptak av karbon i jord mot 2030 tilsvarende 830 000 tonn CO₂-ekv.

4.2 Program 2: Fra råvare til ressurs - satsing på norsk fôrråvare

I budsjettavtalen mellom Ap, Sp og SV står det at Bionova skal sikre utvikling av bioøkonomien knyttet til landbruk, skogbruk og havbruk, herunder også bidra til biobasert sirkulærøkonomi og økt selvforsyning av fôr i landbruk og havbruk. Virkemidlene i Bionova bør supplere eksisterende virkemiddelapparat og ha særlig vekt på å få nye proteinkilder basert på norske råvarer ut på markedet.

Formål

Økt andel norskprodusert fôr i jordbruk og havbruk.

Målgruppe

- Bedrifter
- Sluttbrukere (Bønder og oppdrettsselskap)

Bakgrunn

Regjeringen har stadfesta i Hurdalsplattformen at de vil sette et mål for selvforsyningsgrad av norske jordbruksmatvarer, korrigert for import av fôrråvarer, på 50 prosent. I dag er selvforsyningsgraden korrigert for import av fôr på 40 prosent (NIBIO 2021). For å komme opp på 50 prosent kreves en betydelig innsats, blant annet retta mot utvikling av norske fôrråvarer som et reelt alternativ til import.

Forskjellene i norskandel har sammenheng med dyreartenes evne til å utnytte råvarer, ulike energikrav og dermed variert kraftfôrandel i produksjonene. Andelen norske råvarer i den totale fôrrasjonen høy for de fleste produksjoner. Til drøvtyggere er norskandelen hele 82-97 prosent. For svin er norskandelen 71 prosent. Den laveste norskandelen finner vi i produksjon av slaktekylling og egg med hhv. 40 og 54 prosent (Animalia 2020, [Kjøttets tilstand 2020](#)).

Hva skal programmet støtte

Det pågår utbredt FoU-innsats for å finne nye proteinråvarer til husdyr og oppdrettsfisk, vi viser blant annet til Foods of Norway ved NMBU som ønsker å bruke nye metoder for bioraffinering for å skape fôr til husdyr og oppdrettsfisk av ressurser som trevirke. Utfordringer nye fôrråvarer møter er at de ikke er konkurransedyktig på pris sammenlignet med importert fôrråvare, og at de ikke kan oppskaleres til å dekke et tilstrekkelig volum.

Norges Bondelag mener Bionovas verktøykasse bør målrettes mot å få markedsklare alternativer innen norskprodusert fôrråvare ut til sluttbruker gjennom å belønne økt bruk av norskprodusert fôrråvare. For å lykkes må virkemidlene tilpasses markedssituasjonen for sluttbrukeren. Landbruksnæringa består av 39 000 innkjøpere, som hver for seg har liten innkjøpsmakt og små økonomiske marginer i drifta. Virkemidler ut mot den enkelte bonde kan derfor være ressurskrevende, og det kan være mer hensiktsmessig å innrette virkemiddelapparatet for styrket norskandel av husdyrfôr mot produsentene av kraftfôret. En mulig løsning er å utfordre bransjen til å sette en standard for økt norskandel i fôr som gradvis strammes inn over tid. Gjennom forvaltning av bransjestandarden kan Bionova belønne produsentenes omsetning av fôr som møter bransjestandarden for økt norskandel. En slik modell bør utredes i samarbeid med næringa.

Indikatorer for måloppnåelse

- Økt norskandel i fôr til husdyr og oppdrettsfisk. Her bør det utvikles egen indikator per husdyrproduksjon, tilpasset dens utgangspunkt og mulighetsrom.

4.3 Program 3. Grønn landbruksteknologi - Norge som foregangsland

I budsjettavtalen mellom Ap, Sp og SV fastslår at et av Bionovas hovedformål er styrket næringsutvikling og å sikre utvikling av bioøkonomien. Ei målretta satsing på norsk, grønn landbruksteknologi vil kunne styrke konkurransekrafta til norsk mat og landbruk, bidra til reduserte klimagassutslipp og skape grunnlag for flere grønne arbeidsplasser.

Formål: Økt verdiskaping og mer bærekraftig matproduksjon gjennom utvikling og bruk av ny, norsk landbruksteknologi

Målgruppe: Bedrifter (dels betinget samarbeid med bønder)

Bakgrunn: En satsing på grønn teknologiutvikling i landbruket vil kunne styrke norsk selvforsyning og framtidig markedsposisjon til norsk mat. Landbruket har siden etterkrigstiden hatt en betydelig produktivitetutvikling. Dette har vært mulig gjennom kunnskap og teknologi som blant annet har resultert i større avlinger per arealenhet, økt ytelse per dyr og redusert arbeidsforbruk per produsert enhet mat. Samtidig er konkurransesituasjonen for norsk mat betydelig endret siden 1960. Et stadig svakere tollvern og økt innslag av import av varer vi tidligere har vært selvforsynte av har skapt en tøff internasjonal konkurranse i det norske matvaremarkedet. COVID-19 pandemien har vist at automatisering og robotisering, da spesielt innen bær, frukt og grønt kan være viktige grep for å styrke norsk matsikkerhet og selvforsyningsevne.

Forbrukeren har også en styrket forventning om at matproduksjonen skal være bærekraftig. Roboter og presisjonsutstyr vil skape vesentlig mer data. En god del av teknologien vil derfor kunne dokumentere og forbedre en rekke bærekraftsindikatorer, som på sikt kan styrke markedsposisjonen for norsk mat gjennom økt lojalitet og betalingsvillighet hos forbrukerne. God utnyttelse av innsamlet data gjennom kunstig intelligens og maskinlæring vil også gi styrke produktivitet og lønnsomhet.

Norge har allerede i dag en rekke teknologibedrifter innenfor og utenfor landbruket som er i tetsjiktet internasjonalt på sine områder, blant annet Kverneland, Yara og Orkel. Samtidig er det mange spennende nye landbruksbedrifter under etablering, herunder N2 Applied, Soil Steam International, Saga Robotics og Nofence. Sammen med velorganisert landbruksnæring med kort vei fra fagmiljø til bonde og et omfattende datagrunnlag unikt i verdensammenheng, har Norge gode forutsetninger for å bli ledende innen utvikling av ny, grønn landbruksteknologi. Får norsk klimateknologi fotfeste i det internasjonale markedet, vil dette gi betydelige kutt i

klimagassutslippene fra jordbruket globalt og betydelige eksportinntekter til norske bedrifter. Satsing på grønn landbruksteknologi er også en forutsetning for å lykkes med å innfri klimaavtalen mellom jordbrukets organisasjoner og regjeringa.

Hva skal programmet støtte

En satsing på grønn landbruksteknologi i Bionova bør primært ta sikte på å supplere eksisterende virkemiddelapparat. Norges Bondelag vil i den sammenheng peke på behovet for å etablere virkemidler som stimulerer til at nye produkter innen grønn teknologi i landbruket blir konkurransedyktige og tatt i bruk i markedet.

- **Redusert risiko for bonden som sluttbruker.** Økonomien i landbruket er krevende og gårdsbruk drives som regel med små økonomiske marginer. Endringer i driftsopplegget på en gård i form av for eksempel bruk av ny teknologi eller endring i andre typer innsatsfaktorer som fôr eller energi medfører økonomisk og driftsmessig risiko. Derfor vil virkemidler som tar ned risikoen ved bruk av ny teknologi for bonden, gi et viktig bidra til å skape et marked. Et eksempel kan være støtte til bedrifter som gjennomfører storskala demoforsøk av ny teknologi i samarbeid med bønder. Et annet er støtte til kjøp av teknologi i en innfasingsperiode, lik ENOVAs nullutslippsfond for næringstransport sin støtte til kjøp av el-varebiler. Det er avgjørende at en slik innfasingsperiode ikke avsluttes før teknologien er etablert og konkurransedyktig i markedet.
- **Fremme utvikling av ny teknologi - fra innovasjon til marked gjennom etablering av Pilot-L.** Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Enova har over flere år utlyst midler til teknologiutvikling innen energiområdet gjennom prosjektet Pilot-E, et finansieringstilbud til norsk næringsliv med formål om raskere utvikling av nye produkter innen miljøvennlig energiteknologi. Forskningsrådet og Innovasjon Norge samarbeider om en tilsvarende ordning for nye smarte mobilitetsløsninger, Pilot-T. I 2020 utlyste Pilot-E over 120 mill. kr. og Pilot-T 75 mill. kr. til prosjekter som kunne ta ideer til fullskala demonstrasjon. En etablering av en Pilot-L, etter modell av Pilot-E og Pilot-T, med vekt på grønn landbruksteknologi vil bidra til å gjøre satsing på landbruksteknologi mer attraktivt for etablerte leverandørbedrifter og bidra til at flere gode prosjekter blir realisert. Pilot-L bør ha som mål å utvikle lavutslippsteknologi og bidra til elektrifisering av landbruket.

Indikatorer for måloppnåelse

Følgende måleindikatorer foreslås:

- Vekst i omsetning for produkter som mottar støtte gjennom programmet
- Bidrag til lavere klimagassutslipp

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

Sigrid Hjørnegård

Ida Riis-Johansen